د لمریز نظام پوهه

Ketabton.com

راټولوونکی: نعمت الله بریال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم: د لمریز نظام پوهه

ترتیب کوونکی: نعمت الله بریال

کال: ۱۳۹۹هـ ش

د خپریدو بڼه: الکترونیکي

ډیزاین: نعمت الله بریال

موبایل شمېره:0777073536

واټساپ:0777073536

فېسبوک: Naimat Ullah Baryal

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالــــۍ

هغوی ته چې په سختو ورځو کې يې زمه ملاتړ کړی دی!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له پاک خدای له دربار څخه ډېر شکر گزاره یم، چې ما ته یې ددې توان راکړ، چې خپلو هیوادوالو ته داسې یو کتاب وړاندې کړم، چې د هغه مطالعه په ننۍ نړۍ کې ډېره اړینه بولم

دغه کتاب زمه لومړنۍ هڅه ده، چې ترسره کوم یې، او غواړم دغه لړۍ نوره هم پر مخ یوسم

له دغه کتاب لوستلو وروسته به تاسې په دې وتوانېږئ، چې د کایناتو د یوې برخې په اړه گټور معلومات ترلاسه کړئ. دغه کتاب په لومړي سر کې ما د یوې مقالې په بڼه تیار کړی وو، چې بیا وروسته دغو په زړه پورې معلوماتو دې ته وهڅولم، چې د کتاب په بڼه یې د یو لړ اضافي معلوماتو سره یوځای خپور کړم.

دا چې ما مخکې یادونه وکړه، چې دغه زمه لومړۍ هڅه ده، نو دغه کتاب به هم بعضې نیمگړتیاوې ولري، نو په دې تمه، چې دغه نیمگړتیاوې راوبخښئ او له ما سره یې د سمون په خاطر شریکې کړئ

نور خپلې خبرې رالنډوم. د یو اباد او پرمختللي افغانستان په هیله!

نعمت الله بریال

13-01-2021

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

گڼه عنوان...مخ

۱: ستورپوهنه څه ده؟...۱

۲: د نړۍپیدایښت..۱

۳: کهکشان(Galaxy)...۱

۴: لمریز نظام ۳

۵:عطارد(Mercury)..۴

۶: زهره(Venus)...۵

۷: ځمکه(Earth)...۷

۸: مـریـخ (Mars)..۹

۹: مشتري (jupiter)...۱۱

۱۰: زحل (Saturn)...۱۴

۱۱: اورانـوس (Uranus)...۱۵

۱۲: نپتون (Neptune)..۱۷

۱۳: پلوتو(Pluto)..۲۰

۱۴: معلوماتي برخه...۲۲

۱۵: د ستور پوهني اړوند ځيني لغات...۲۷

۱۶:مأخذونه...۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوري پوهنه څه ده؟

د ستورپوهنې تعریف: ستورپوهنه د ستورو پیدایښت، جوړښت، وضعیت.، فزیکي او کیمیاوي خواص، تحول او راتلونکی حالت د څیړنې او مطالعې څخه عبارت دی. ستورپوهنه لکه د نوروعلومو په شان د بشردپوهې د ډېرېږو سره تغیرمومي او په څو ځانګو باندې ویشل کیږی. د ستورپوهنی د مطالعې څخه زموږ اساسي موخه د آسماني توکو او آسماني پېښو پېژندل او همدارنګه په نړی اوطبیعت باندی حاکم نظم او د قوانینوکشف او پیژندل دي. په اوسني حالت کې، د بشر په ژوندانه ه‌څ یوعلم د ستورپوهنې په اندازه اغېزنه لري ځکه چې یوازې د ستورپوهنې د ځانګې په مرسته کولای شو ډېرو پوښتنوته لکه د نړۍ پیدایښت، د نړۍ راتلونکی او د ژوند امکان پرنورو سیارو باندې ځواب پیداکړو.

د نړۍ پیدایښت!

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې نظریې ورکړي دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله(ج) د نړۍ او ټول موجودات پیداکړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې د ننیو پوهانو هم دا منلي ده او هغه یې (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

کهکشان(Galaxy)

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وايي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یې کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراختیا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کائیناتو کې تر اوسه لاندې کهکشانونه کشف شوي دي:

- د شیدو لار (پیو لار) Milk way کهکشان
- د اندرومیدا (Andromeda) کهکشان
- درې گونی (Trianglum) کهکشان
- قنطورس (Qanturis) گکهکشان

● باید په یاد ولرو چې، لمریز نظام د شیدو لار په کهکشان یوه برخه کې شتون لري . اوس راځو لمریز نظام په لنډ ډول پېژنو:

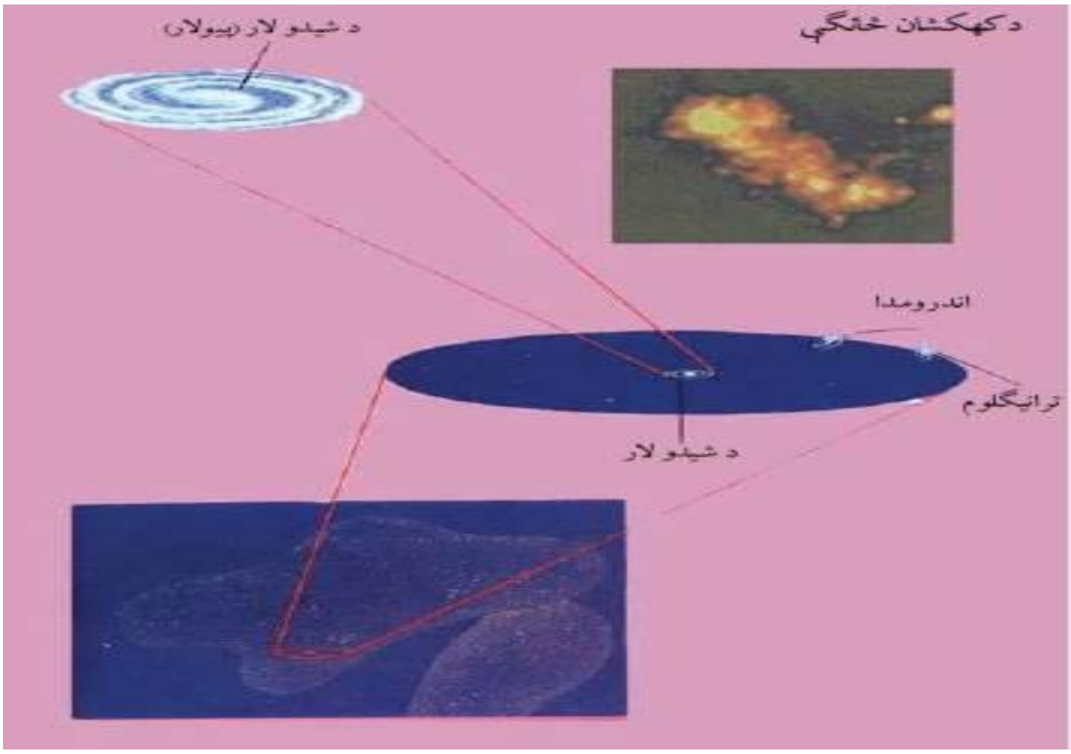

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمریز نظام

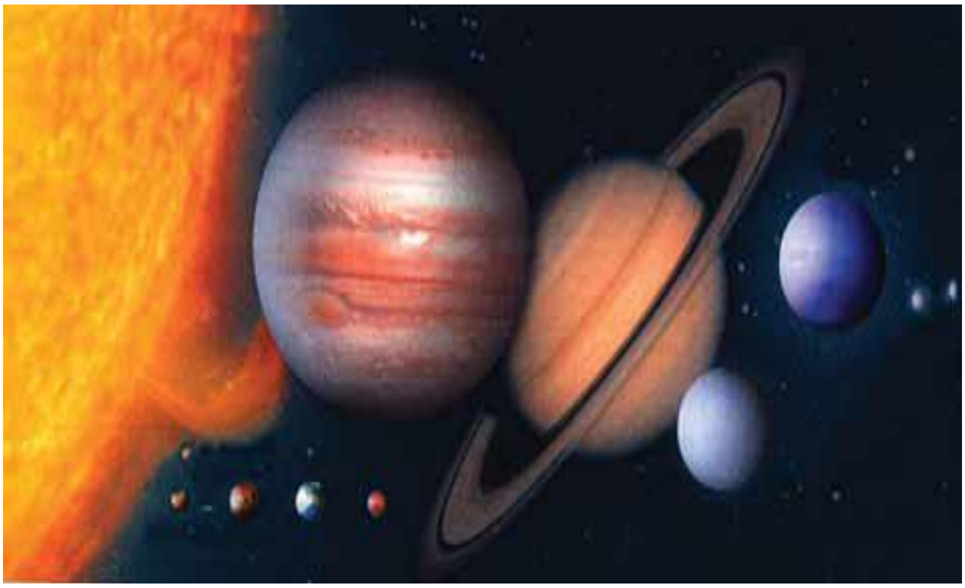

شمسي منظومه ډېر لرغونتوب لري، پوهان په دې باور دي چې لمریز نظام پنځه ملیارده کاله پخوا منځته راغلی دی.

۱۸۱ سپوږمۍ زموږ په لمریز نظام کې د سیارو چاپیره څرخی چې د دی له جملی څخه ۱۷۶ دارې د اصلي سیارو چاپیره څرخي باقي نور سپوږمۍ د پلوتو ، سرس او نورو څخه تاویږي چې ځینی سیارې لکه عطارد. زهره هیڅ سپوږمۍ نه لري او ۶۷ مدارنکه سپوږمۍ ځانته له مشتري چاپیره څرخیږي.

لمریز نظام نهه اصلي سیارېلري چې عبارت دي له: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، اورانوس او زحل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عطارد(Mercury)

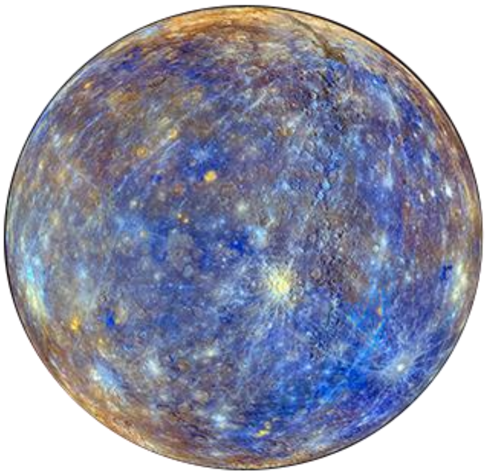

لمر ته تر ټول نږدې سیاره عطارد ده. د هغې د لیدلو ډېر ښه وخت سهار وختي او د مازدیګر مهال دی، خو کله چې لمر په آسمان وي باید هیڅکله دغې سیارې ته ونه کتل شي، ځکه چې سترګو ته زیان رسوي، آن دا چې ممکن سترګې ړندې کړي.

له دې امله چې عطارد لمر ته نږدې ده نو له دې امله یې د تودوخې درجه د سانتي ګراد تر ۴۲۷ پورې رسیږي. دغه سیار اتمو سفیر نه‌لري. یو اړخ یې لمر ته دی، ډېر تود دی، خو بل اړخ یې سوړ او ګنګل وي. نو له همدې کبله د عطارد د تودوخې د سانتي ګراد درجه د ورځې له خوا په منځنۍ توګه د ۱۹۰ څخه تر ۴۵۰ درجو پورې وي، او د شپې له خوا د سانتي ګراد تر منفي۱۸۰ درجو پورې رسیږي. دغه سیاره جامده ده، او مخ یې د سپوږمۍ په شان د ژورو کندو لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره(Venus)

د سپوږمیو شمیر:0

کتله: د ځمکې 82%

قطر7520 : میله

کال:د ځمکې 225 ورځې

ورځ: 243 ځمکنی ورځې

د حرارت درجه:د فارنهایټ 850 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه دویمه سیاره ده، 67 میلیونه میله لریوالی لري.

زهره څه ډول سیاره ده؟

زهره د دوه اصطلاحاتو په کارولو سره په ښه توګه توضیح کیدای شي: توده او په وریځو کې پټه. دا وریځ زیاتره له کاربن ډای‌اکساید څخه جوړه‌شوې ده چې شین کوریزې اغیزې لري او د لمر د تودوخې د اغیز له کبله یې پر دې سیارې د یوې لویې بړستني ښه غوره کړې ډله دې کبله زهره زموږ د شمسي نظام تر ټولو توده سیاره ده.دا سیاره له عطارد څخه هم ډیره توده ده چې د لمر سترګې ته څیرمه موقیعیت لري.

زهره هم د عطارد، ځمکي او مریخ په څیر خاورینه سیاره ده. په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه‌سطحه لري. جغرافیه یې یو څه د ځمکي د جغرافیې په څیر ده چې غرونه، وادي ګان، ارتفاعات او آتشفشانونه لري. دا سیاره په بشپړه توګه وچه ده،خو د ویلې شوې لاوا اوږده سیندونه په کې روان دي او په زرګونو آتشفشانونه یې پر سطحه رامنځته کیږي په زهره کې100 لوی آتشفشانونه رامنځته شوي‌دي چې هر یو یې 100 کلومېټره او یا زیات مساحت نیولې دی.

زهره څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره د جسامت، کتلې او جاذبې له پلوه ځمکې ته ډېره ورته دهله دې کبله يې ځينې وخت د ځمکې خور بولي. خو د زهرې متراکمه اتموسفير او سخته تودوخه له ګڼو لارو د زهرې او ځمکې تر منځ توپيرونه راڅرګندوي. اوبه چې د ځمکې يوه اړينه برخه جوړوي، د زهرې پر سطحه نه موندل کيږي، ځکه چې تودوخه يې تبخيروي.

د زهرې په اړه مو څنګه معلومات ترلاسه کړي دی؟

څرنګه چې زهره دومره په آسانۍ سره ليدل کيږي چې ټليسکوب ته اړتيا نه لري، نو اړتيا نه ليدل کيږي چې سړی په دې فکر شي چې لومړی به چا ليدلي وي ځينو پخوانيو مدنيتونو فکر کاوه چې دا دوه سيارې او يا رانه ستوري دي: يو د سهار ستوری او بل د ماښام ستوری دی. په 6مې قبل الميلاد پيړۍ کې يو يوناني رياضي پوه چې فيثاغورث نوميده وموندل چې دا عين سياره ده. ګاليليو بيا په 16 مه پيړۍ کې وموندله چې د زهرې سياره د لمر چاپيره مدار وهی.

د فضايي پلټنو له پيله راهيسې ګڼې فضايي بيړۍ د زهرې سيارې ته وليږل شوې ځينې فضايي بيړۍ ان د زه رې پر سطحه ښکته شوې او معلومات يې هم راوليږل چې د زهرې سطحه د وريځو لاندې څه ډول ښکاري. لومړنۍ فضايي بيړۍ چې د زهرې پر سطحه ښکته شوه د ونيرا (Venera 7) په نوم يوه روسي فضايي بيړۍ وه بيا له 1989 څخه تر 1994 کاله پورې د مجيلان فضايي ماموريت له يوه رادار څخه په استفادې سره د زهرې سطحه په زياتو جزياتو سره وپلټله.

څرنګه چې زهره د ځمکې په مدار کې داخله ده، د لمر بريښنده وړانګې اجازه نه ورکوي چې د ورځې له لورې له ځمکې وليدل شي. خو د لمر پريوتو څخه وروسته او لمرختو څخه وړاندې د اسمان تر ټولو روښانه ستوری جوړوي. اصلا له سپوږمې وروسته همدا ستوری د اسمان تر ټولو روښانه ستوری دی

د زهرې په اړه په زړه پورې معلومات:

زهره په هغه مدار کې چې نورې سيارې چورلي، د ختځ پر لور تاوېږي.

ځينې ساينسپوهان په دې عقيده دي چې د ختځ په طرف د زهرې څرخيدل د هغې لويې اغيزې له کبله رامنځته شوی دی چې وړوکې سيارې او يا لکۍ لرونکې ستوري پر ښندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زهرې پر سطحه د اتموسفير فشار د ځمکې د اتموسفير فشار په پرتله ۹۲ ځلې زيات دی.

زهره د لاوا يوازينۍ ځانګړنه لري چې د(Pancake) ګنبدې په نامه يادېږي او د لاوا يوه لويه ګنبده ده او جسامت يې (20 ميله ارت او 3000 فټه لوړ دی).

زهره چې په لاتين کې وينوس په نامه يادېږي د روميان په يوه معبود پسې نومول شوې ده دا يوازينۍ سياره ده چې د يوې ښځې پسې نومول شوې ده. دا د اته سيارو شپږمه لويه سياره بلل کېږي.

ځمکه(Earth)

۱- ځمکه تر اوسه پورې يوازينۍ پېژندل شوې سياره ده چې ژوند کول کې شونی دی د لمر پرته، نور ټول هغه شيان چې پر ځمکې ژوند کولو ته لار هواروي د اتموسفير تر پردې لاندې دي خو پر ځمکې د ژوند کولو اصلي سرچينه لمر دی.

۲- که لمر د يوه وره (دروازې) هومره لوی وای، نو ځمکه به د کيلی د سوري هومره وای.

۳- ځمکه له لمر څخه د واټن له مخې درېيمه سياره ده چې دا واټن ۱۴۹،۶ مليون کيلو متره دی.

۴- د ځمکې يوه ورځ ۲۴ ساعته او کال يې هم ۳۶۵ ورځې دی. په ځمکه کې د وخت د تېرېدا سرعت په يوه ساعت کې ۱۶۷۴ کيلو متره [۱۰۴۰ ميله] دی. دا په اصل کې د ځمکې د محوري حرکت سرعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې محوري حرکت څخه شپه او ورځ جوړیږي، او له شپو او ورځو څخه بیا اوونۍ، میاشت، کال او په لوی سر کې زموږ ژوند جوړیږي.

۵- ځمکه یوه ډبرینه سیاره (Rocky planet) ده چې مخ یې غرونو، درو، دښتو او ٪۷۱ اوبو (سمندرونو) پوښلی دی.

۶- د ځمکې اتموسفیر موږ له سړو، تودوښې، او د تشیال (Space) له بې هواتوب څخه ساتي. دا اتموسفیر ٪۷۸ نایتروجن، ٪۲۱ آکسیجن، او ٪۱ نور غازونه لري. دا ټول هغه توکي دي چې پر ځمکې د ژوندیو شیانو د ساکښلو لپاره اړین دي. ډېرې سیارې آن ځینې سپوږمیانې لا خپل اتموسفیرونه لري؛ خو یوازې پر ځمکې ساکښنه شونتیا لري.

۷- ځمکه یوه طبیعي سپوږمۍ او ۱۰۷۰ مصنوعي سپوږمکیانې لري چې په ټیټ مدار کې پر را چورلي. په دې کې د یوې سپوږمکۍ یوه برخه د افغانستان د مخابراتو وزارت هم رانیولې ده چې افغانسټ (Afghandat) نومیږي.

۹- ځمکه کړیانې (rings) نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـریـخ(Mars)

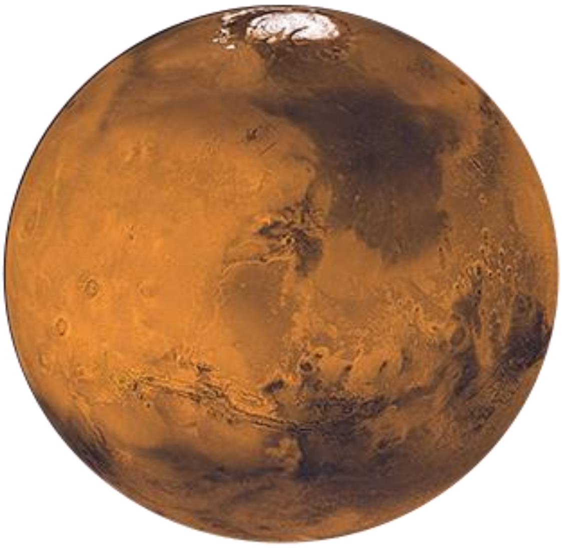

د سپوږمیو شمیر:2

کتله: د ځمکې 11%

قطر : 4217 میله

کال: د ځمکې 1.9کاله

ورځ: 24.6ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-190 څخه تر +60 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه څلورمه سیاره ده، 142 میلیونه میله لریوالی لري.

مریخ څه ډول سیاره ده؟ مریخ له لمر څخه څلورمه سیاره ده.

دا هم یوه خاورینه سیاره ده، په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه سطحه لري چې ګامونه پر اخیستل کیږي د مریخ سطحه وچه ده او زیاتره برخه یې پر یو ډول سور ګرد او سرو ډبرو پوښل شوې ده. له ځمکې څخه موږ ته مریخ سور ښکاري. مریخ په شمسي نظام کې تر ټولو په زړه پورې طبیعي جغرافیایي جوړښتونه لري. اولمپس غر چې اوس د یو غیر فعال آتشفشان شکل لري، د شمسي نظام تر ټولو لوړ غر بلل کیږي. دا غر د ایوریسټ غره درې چنده لوړ او د مریخ له سطحې۱۶ میتره پورته ولاړ دی د مریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل لوی جغرافیایي جوړښت یو لویه او ژوره دره ده چې د مرینریس Marineris وادي په نامه یادیږي. دا وادي په زرګونه میله اوږدوه او ۴ میله ژوروالی لري. د مریخ موسم مریخ زیاتره وخت د دوړو او ګردونو ستر طوفانونه لري چې له چټک باد سره ملګري دي‌ډ ګرد دغه طوفان د لمر په انرژئ رامنځته کیږي او دومره لویږي چې تر څو میله لوړوالي اتموسفیر ته ګردونه پورته کوي او د سیارې زیاتره برخه نیسي. ځیني طوفانونه دومره لوی دي چې ان پر ځمکه هم د ستورپوهانو له خوا لیدل کیږي له ځمکې سره د مریخ مقایسه مریخ له ګڼو لارو له ځمکې سره ورته والی لري. د مریخ کال او ورځ د نورو سیارو د ورځ کال په پرتله ځمکې ته ډیر ورته دي. مریخ د ځمکې په څیر یوه خاورینه سیاره ده. مریخ د قطر او کتلې له پلوه د ځمکې په پرتله یو څه کوچنی دی‌د ځمکې برعکس، مریخ یو خورا نازکه اتموسفیر لري چې زیاتره له کاربن څخه جوړ شوی دی. له دې کبله مریخ د ځمکې په پرتله د فارنهایټ -70 درجې سوړ دی. داسې شواهد موندل شوي دي چې د ځمکې په څیر یو وخت د مریخ پر سطحه پرانستې اوبه په مایع شکل موجودې وې. ښایي میلیاردونه کاله پخوا د مریخ پر سطحه ژوند هم موجود وو. د مریخ په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ مریخ یو له هغو سیارو څخه دی چې مطالعه کول یې له ځمکې هم آسانه دي دا سیاره خورا نږدې او څرنګه چې د ځمکې په پرتله له لمره لږ څه لرې ده، لیدل یې د شپې له خوا په آسمان کې آسانه دي. مرینر ۴(Mariner 4) هغه فضایي بیړی وه چې په 1969 کال کې یې د لومړي ځل لپاره د مریخ نږدې انځورونه راوړل. له هغې وروسته څو پلټونکو فضایی بیړیو له مریخ څخه کتنه وکړه.ویکینګ ۱(Viking 1) ، ویکینګ ۲ (Viking 2) او پاث فاینډر لینډرز (Pathfinder landers) د مریخ پر سطحه ښکته او د مریخ له سطحې یې موږ ته تصویرونه راولیږل او د مریخ خاوره یې هم‌تحلیل کړه. ښایي مریخ هغه لومړۍ سیاره ده چې ښایي انسان په کې قدم ووهي. ګڼ خلک په دې ګومان دي چې دا کار ښایي په2020 کال کې ممکن شي. د مریخ په اړه په زړه پورې معلومات دا سیاره د رومیانو د هغه معبود په نامه نومول شوی دی چې دوی پخپله عقیده د جګړې خدای باله. یونانیانو به د خپل معبود پسې دې سیارې ته د بهرام یا "Ares" نوم اخیسته چې د دوی په عقیده د جګړې خدای وو. د مریخ دوه سپوږمۍ د فوبوس Phobos او ډیموس Deimos په نومونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادیږي. څرنګه چې په مریخ کې کوم سمندر نشته، له دې کبله تقریبا د ځمکې هومره وچه سطحه لري لرغونو مصریانو مریخ د هار دشر "Har dècher" په نامه یادوه چې د سره جسم په معنی دی. یو شخص چې پر ځمکه ۱۰۰ پاونډه وزن ولري د مریخ پر سطحه یې وزن ۳۸ پاونډو ته راکمیږي. ځینې ساینسپوهان په دې عقیده دي چې مریخ یو وخت په اوبو پوښل شوی وو.

مشتري(jupiter)

د مشتري سیاره

د سپوږمیو شمیر:63

کتله: د ځمکې د کتلې 318 چنده

قطر: 88846میله

کال: د ځمکې 11.9کاله

ورځ: 9.8ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-170 درجې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه پنځمه سياره ده، 484 ميليونه ميله لريوالی لري.

مشتري څه ډول سياره ده؟

مشتري د شمسي نظام تر ټولو لويه سياره ده او له لمر څخه پنځمه سياره ده. د دې سيارې كتله د ځمكې په پرتله ۳۰۰ ځلې زياته ده او د ټولو نورو سيارو د ټولټال كتلې دوه چنده زياته ده.مشتري ته لويه ګازي سياره هم وايي. دا ځكه چې د دې سيارې سطحه د هايدروجن ګاز له يوې ټينګې طبقې څخه جوړه شوې ده. د ګازي طبقې لاندې، د سيارې په ژور منځ كې فشار دومره لوړيږي چې هايدروجن پر مايع بدلوي او بالاخره يې فلز ته اړوي. د هايدروجن لاندې يوه ډبرينه هسته ده چې د ځمكې هومره جسامت لري.

د مشتري هوا:

د مشتري سطحه د لويو طوفانونو، بادونو، بريښنا او تالندې د شتون له كبله له سختو خطرونو ډكه ده. د مشتري پر سطحه رامنځته شوی يو طوفان چې د لوی سره خال(Great Red Spot) په نامه ياديږي د ځمكې درې چنده لوی جسامت لري په دې لوی سور خال كې له پيريو راهيسې طوفانونه روان دي.د مشتري د سطحې طوفانونه له لمر څخه انرژي نه اخلي، بلكې د هغو وړانګو له كبله رامنځته كيږي چې مشتري يې خپله آزادوي.

د مشتري سپوږمۍ:

مشتري يو لړ په زړه پورې سپوږمۍ لري چې له منځه يې ګاني ميد(Ganymede)، لو(Io)، اروپا(Europa) او كاليستو(Callisto) د يادونې وړ دي. دا څلور سپوږمۍ د لومړي ځل لپاره د ګاليليو له خوا وموندل شوې او له دې كبله د ګاليليو سپوږميو په نامه هم ياديږي.ګاني ميد چې د شمسي نظام تر ټولو لويه سپوږمۍ ده، جسامت يې له عطارد څخه هم لوی دی.لو سپوږمۍ په اتشفشانونو او لاوا كې پټه ده. خو له بلې خوا اروپا نومې سپوږمۍ په كنګل پټه ده او د كنګل لاندې د مالګينو اوبو لوی سمندر لري ځينې ساينسپوهان په دې اند دي چې ښايي د اروپا سپوږمۍ په سمندر كې د ژوند د شتون امكانات موجود وي. د مشتري چاپيره بيلابيلې سپوږمۍ دغه سياره د پلټنو لپاره يو په زړه پورې ځای جوړوي

مشتري له ځمكې سره څه ډول مقايسه كولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشتري له ځمکې سره ډیر زیات توپیر لري. لومړی دا چې د مشتري سطحه ګاز دی او هلته د دریدلو ځای نشته. دویم دا چې مشتري له ځمکې300 ځلې لوی دی او لږ تر لږه63 سپوږمۍ لري په داسې حال کې چې ځمکه یوازې یوه سپوږمۍ لري همداراز د مشتري پر سطحه یو درې سوه کلن طوفان روان دی چې ځمکه به په یوه شیبه کې له منځه ویسي. خوښ یو چې داسې طوفانونه پر ځمکه نه رامنځته کیږي!

څه ډول د مشتري په اړه معلومات ترلاسه شوي دي؟

څرنګه چې په اسمان کې څلورم روښانه ستوری دی له دې کبله انسانان د مشتري له شتون څخه څو زره کاله وړاندې خبر وو.ګالیلیو په لومړي ځل په ۱۶۱۰میلادي کال کې د مشتري۴ سپوږمۍ کشف کړې او بیا لږ مهال وروسته نورو ادعا وکړه چې په مشتري کې یې لوی سور خال کشف کړی دی.په 1973 کال کې پایونیر 10(Pioneer 10) فضایي بیړۍ د مشتري تر څنګ تیره شوه او په لومړي ځل یې د نوموړې سیارې نږدې انځورونه‌واخیستل. د پایونیر فضایي تحقیق وروسته ویاجر۱ او ۲ (Voyager 1, 2) ولیږل شول چې د لومړي ځل لپاره یې له نږدې څخه د مشتري د سپوږمۍ انځور واخیسته.له دې وروسته بیا د مشتري تر څنګ زیاتې تحقیقي الوتنې ترسره شوې. یوازینۍ فضایي بیړۍ چې د مشتري مدار ته داخله شوه د ګالیلیو په نامه وه چې په 1995 کال کې بریالۍ شوه.

د مشتري په اړه په زړه پورې معلومات:

په رومي افسانو کې راځي چې د دوی په عقیده مشتري د خدایانو پاچا او د آسمان خدای وو او نوموړی معبود د یوناني معبود زیوس سره برابر دی.

په شمسي نظام کې تر ټولو چټکه چورلیدونکې سیاره ده. مشتري درې خو خورا تتې کړۍ لري.

مشتري یوه غښتلې مقناطیسي ساحه لري چې د ځمکې له مقناطیسي ساحې څخه۱۴ ځلې زیاته ده.

که له ځمکې څخه وکتل شي مشتری د شپې له خوا په آسمان کې دریېیم روڼ ستوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زحل(Saturn)

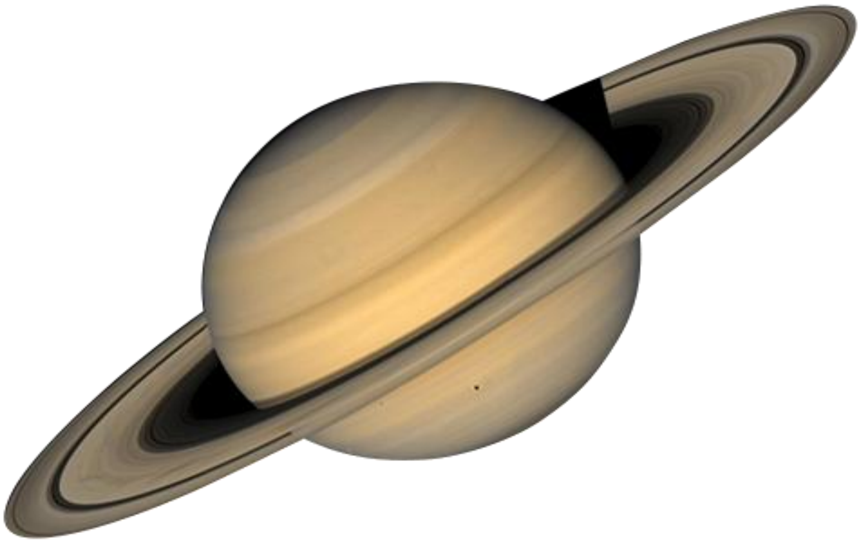

زحل له لمر څخه شپږمه سیاره ده. دا سیاره د ښکلي لویې چاپیره شوې کړی لپاره مشهوره ده.

زحل له مشتري وروسته د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده.دا سیاره له مشتري څخه په قطر کې لږ څه کمه خو په کتله کې زیاته کوچنۍ ده.زحل زیاتره له هایدروجن څخه جوړ شوی خو یو څه هیلیوم هم لري د زحل سطحه ګازي ده خو چې ژورځای بیا هایدروجن مایع کیږي او بیا په فلزیډلیږي. د زحل مرکز له یوې کلکې ډبرینې هستې څخه جوړ شوی دی په ټولیز ډول د شمسي نظام په سیارو کې زحل تر ټولو لږ کثافت لري. دا یوازینۍ سیاره ده چې کثافت یې له اوبو څخه کم دی، په دې معنی چې که په یو لوی سمندر کې واچول شي د اوبو پر سر پاتې کیدای شي د زحل سطحه د لویو طوفانونو تر څنګ د شمسي نظام تر ټولو چټک بادونه لري چې 1800 کیلومیتره پر ساعت حرکت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورانــوس(Uranus)

د سپوږميو شمير:21 (د زياتيدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې 14.5 چنده

قطر: 31,763 ميله

کال: د ځمکې 83.8کاله

ورځ: 17.2ساعته

د حرارت درجه: د فارنهايټ-280 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه7مه سياره ده،1.8ميلياردہ ميله لريوالی لري.

يورانوس څه ډول سياره ده؟

يورانوس له لمر څخه اوومه سياره ده؛ دا سياره له لمر څخه د زحل دوه هومره فاصله لري.يورانوس هم د زحل او مشتري په څير يوه ګازي سياره ده خو د خپلې ګاونډۍ سيارې، نيپتون، په څير ځينې وخت له کنګل جوړه سياره بلل کيږي دا ځکه چې د دې سيارې زياتره برخه له کنګل موادوڅخه جوړه شوې ده. له دې کبله يورانوس د شمسي نظام د ټولو سيارو په پرتله سوړ اتموسفير لري.د يورانوس سطحه زياتره له هايدروجن ګاز څخه جوړه شوې ده خو يو څه هيليوم هم لري. ګازي اتموسفير د سيارې 25٪ برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. دا اتموسفير طوفاني دی خو د زحل او مشتري هومره طوفانونه نه لري. له دې کبله د یورانوس سطحه دومره طبيعي جوړښتونه نه لري او يو نواخت ده.

هيښنده چورليدنه:

د یورانوس يوه ځانګړنه دا ده چې په ځنګ چورلي. که تاسي لمر او د هغه چاپيره سيارې پر يوه جدول انځور کړئ و به وينئ چې ټولي سيارې د يوه چورلندي په څير څرخيږي خو يورانوس د تشلي په څير رغړي. زياتره ساينسپوهان په دې متفق دي چې د يورانوس ځانګړې چورليدنه له دې سيارې سره د يوه بل سياره - ډولي جسم د ټکر له کبله رامنځته شوې ده، چې د دې سيارې د مسير د بدلون لپاره يې کافي ځواک درلود.

له ځمکې سره د يورانوس مقايسه:

يورانوس له ځمکې سره ډير توپير لري دا يوه ګازي سياره ده او سطحه يې له ګاز څخه جوړه ده په دې معنی چې پر سطحه يې دريدل نه کيږي. څرنګه چې يورانوس له لمر څخه ډير لرې پروت دی، نو د ځمکې په پرتله ډير زيات سوړ دی له بله پلوه د لمر چاپيره د يورانوس د هيښنده چورليدني له کبله د دې سيارې موسومي فصلونه له نورو سره يو مخ توپير لري. لمر د 42 کلونو لپاره د يورانوس پر يوه مخ ځليږي خو د 42 نورو کلونو لپاره بيا دا مخ تياره وي.

د يورانوس په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟

يورانوس د لومړي ځل لپاره د يوه برطانوي ستورپوه ويليم هرشل William Herschel له خوا وموندل شو. هرشل يورانوس د يوه ټليسکوب په مرسته کشف کړ. له هرشل وړاندې فکر کيده چې يورانوس به کوم ستوری وي. له هغې وروسته چې بيا يورانوس ته لومړنی فضايي تحقيق وليږل شو په 1986 کال کې د وويجر 2 فضايي آله وه. وويجر 2 پخپله د يورانوس، د هغې د سپوږميو او د کړيو تفصيلی انځورونه راوړل.

د يورانوس سيارې په اړه په زړه پورې معلومات:

يورانوس لومړنی سياره ده چې د روميانو د معبود پر ځای د يونانيانو د يوه معبود پسې نومول شوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یونانیانو په عقیده یورانوس د آسمان تر ټولو لوی خدای وو او له ځمکې مور سره یې واده کړی وودا سیاره روښانه آبي وزمه شین رنګ لري چې دا رنګ په اتموسفیر کې له موجود میتان څخه اخلي.

یورانوس په سترګو لیدل کیږي یورانوس هم د زحل په څیر کړی لري خو دا کړی نازکې وا تیره دي. دا لومړنی سیاره ده چې په معاصر وخت کې د ټلیسکوب په مرسته کشف شوې ده.

نپتون(Neptune)

د سپوږمیو شمیر:13 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې17 چنده ده

قطر: 30,775 میله

کال:164 ځمکني کلونه

ورځ:16.1 ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ -235 درجې

لمر څخه فاصله: له لمر څخه 8 مه سیاره ده، 2.8 میلیارده میله فاصله لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون څه ډول سیاره ده؟

نیپتون اتمه او له لمر څخه تر ټولو لرې سیاره ده. د نیپتون اتموسفیر دې سیارې ته آبي رنګ ورکوي له دې کبله رومیانو پخپله عقیده د سیندونو د معبود په نامه ونوماوه(ځکه چې د سیند رنګ هم آبي دی).

نیپتون یوه ګازي سیاره ده، په دې معنی چې سطحه یې له ګازو جوړه شوې ده او د ځمکې په څېر کلکه ډبرینه سطحه نه لري. نیپتون د خپلې جوړه سیارې یورانوس څخه لږ څه کوچنۍ ده له دې کبله د شمسي نظام څلورمه لویه سیاره جوړوي. خو نیپتون په کتله کې له یورانوس څخه لږ څه غټ دی، له دې کبله د کتلې پر بنسټ درېیمه لویه سیاره جوړوي.

د نیپتون اتموسفیر:

د نیپتون اتموسفیر زیاتره برخه له هایدروجن څخه جوړه شوې ده چې د هیلیوم یو کوچنی مقدار هم لري د نیپتون سطحه د لویو طوفانونو او ځواکمنو بادونو کور دی یو لوی طوفان هغه وخت د وویاجر 2 فضایي بېړۍ له خوا عکاسي شو چې په 1989 میلادي کال کې د دې سیارې تر څنګ تېریدله. ددې طوفان سیمه د لوی تور خال(Great Dark Spot) په نامه ونومول شوه. دا طوفان د ځمکې د جسامت هومره لوی وو.

د نیپتون سپوږمۍ:

نیپتون ۱۳ پیژندل شوې سپوږمۍ لري. د نیپتون تر ټولو لویه سپوږمۍ د ټریټون Triton په نامه یادیږي. نیپتون د زحل په څېر د کوچنیو کړیو یو سیستم هم لري خو دومره لوی نه دی چې ولیدل شي

له ځمکې سره د نیپتون مقایسه:

څرنګه چې نیپتون د ګاز یوه لویه سیاره ده، د ځمکې په څېر داسې سطحه نه لري چې قدم پر وو هل شي همداراز، نیپتون له لمر څخه ډېر لرې پروت دی له دې کبله د اړتیا وړ انرژي له لمر څخه نه بلکې له خپلې داخلي هستې څخه اخلي نیپتون د ځمکې په پرتله ډېر لوی دی که څه هم د نیپتون زیاتره برخه ګاز دی، خو کتله یې د ځمکې 17 چنده لویه ده. نیپتون له ځمکې ډېر زیات لوی دی.

د نیپتون په اړه معلومات څه ډول ترلاسه شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون د لومړي ځل لپاره د ریاضي د پوهانو له خوا کشف شو. کله چې ستورپوهانو وموندله چې د یورانوس سیاره د لمر چاپیره د چورلیدو پر مهال خپل وړاندینی مدار په ښه توګه نه تعقیبوي، په دې اند شول چې ارومرو کومه بله سیاره شتون لري چې له خپلې جاذبې سره دیورانوس سیاره کشوي. دوی یو څه نورې محاسبې هم وکړې او د نیپتون موقیعیت یې وموندپه 1846 کال کې یې وشو کولی چې نیپتون په ټلیسکوب کې ووینې او خپلې ریاضي محاسبې ثابتې کړي.

یوازینی فضایي پلټونکې آله چې په 1989 کال کې نیپتون ته ولیږل شوه وویاجر 2 وه. د وویاجر 2 له خواد اخیستل شویو نږدې تصویرونو په مرسته ساینسپوهانو وشو کولی چې د نیپتون په اړه لا زیات معلومات ترلاسه کړي.

د نیپتون په اړه په زړه پورې معلومات:

تر اوسه هم اختلاف دی چې نیپتون لومړی چا کشف کړ. دا د شمسي نظام تر ټولو سړه سیاره ده.

د نیپتون لویه سپوږمۍ چې ټریټون نومیږي، د دې سیارې د نورو سپوږمیو برخلاف د نیپتون چاپیره په څټ چورلي. دې ته معکوس مدار وایي.

د لوی جسامت سره سره د نیپتون د جاذبې قوه د ځمکې د جاذبې له قوې سره مساوي ده.

دا لومړنی سیاره ده چې د ریاضي اټکلونو له لارې موندل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتو(Pluto)

د سپوږمیو شمیر:3

کتله: د ځمکې د کتلې2%

قطر : 1450 میله

کال: د ځمکې 248کاله

ورځ: 6.4 ځمکنۍ ورځې

د حرارت درجه: د فارنهایټ-385 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه 3 - 5میلیارده میله لریوالی لري.

پلوټو څه ډول سیاره ده؟ تر ۲۰۰۶م کاله پورې پلوتو د شمسي نظام نهمه سیاره بلل کیدله.په دې کال کې د ستورپوهنې نړیوالې اتحادیې(IAU) د سیارې یو رسمي تعریف وړاندې کړ. د دې تعریف له مخې پلوتو د سیارې شرایط پوره نشو کړای او له دې کبله د یوې کوچنۍ سیارې په توګه له‌سره ډلبندي شوه. پلوتو نسبتا کوچنۍ سیاره ګڼل کیږي چې جسامت یې د ځمکې له سپوږمۍ څخه هم وړوکی دی.فکر کیږي چې پلوتو د کتلې 50٪ د کنګل له یو منټال څخه جوړ شوی دی چې زیاتره د نایتروجن یخ دی او50٪ نور یې یوه ډبرینه هسته ده. پلوتو د لمر چاپیره یو ځانګړی مدار لري.د لمر چاپیره د نورو اتو سیارو د دایروي مدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلافد پلوتو مدار بيضوي دی. لمر ته په تر ټولو نږدې نقطه کې پلوتو تقريبا 2.8 بيليونه ميله لرې موقيعيت لري. او په لرې نقطه کې يې له لمر څخه فاصله5 بيليونه ميله ته رسيږي لمر ته په نږدې نقطه کې پلوتو يو نازکه اتموسفير لري. خو کله چې پلوتو له لمر څخه لرې وي دومره سړيږي چې اتموسفيريې لاندې ځمکې ته لويږي. پلوتو درې سپوږمۍ لري: چې چيرونChiron ، نيکس Nix او هايدرا Hydraنوميږي. تر ټولو لويه يې چيرون ده. دوه نورې سپوږمۍ ګانې يې په دې وروستيو کې موندل شوي دي. پلوتو او سپوږمۍ يې د کوييپر کمربند Kuiper belt يوه برخه ده.

پلوتو څه ډول له ځمکې سره مقايسه کولی شو؟

پلوتو د ځمکې په څير يوه کلکه ډبرينه سطحه لري. دا سياره له ځمکې څخه ډيره کوچنۍ ده. پلوتو له ځمکې څخه ډيره کوچنۍ ده. پلوتو له لمر څخه دومره لرې ده چې له لمر څخه ډيره لږه انرژي اخلي او بې کچې سوړ دی.

د پلوتو په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ تر نږدې 100 کلونو پورې ساينسپوهان په دې ګومان وو چې د نيپتون هاخوا يوه نهمه سياره هم شتون لري‌دا ګومان د نيپتون او يورانوس په مدار کې د بدلونونو پر اساس شوی وو چې پر دې دواړو سيارو د يوې لويې کتلې د فشار له کبله رامنځته شوي وو. دوی دا مرموزه نهمه سياره د X په نامه ونوموله. په 1930 ميلادي کال کې يوه ځوان ستورپوه، کلايد تامبا Clyde Tombaugh د يو کال پلټنې وروسته د X سياره وموندله. له دې وروسته بيا د پلوتو په اړه ډير نور معلومات ترلاسه شول خو دا ټول يوازې د ټليسکوب په مرسته وو.

په زړه پورې معلومات: د پلوتو هيښنده مدار د لمر چاپيره د نيپتون مدار غوڅوي‌په پايله کې يې د248 کاله اوږد مدار پر مهال پلوتو د 20 کلونو لپاره له نيپتون څخه لمر ته نږدې وي. پلوتو د يوې ١١ کلنې نجلۍ له خوا ونومول شو چې ونيشيا بورني Venetia Burney نوميدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوماتي برخه

په لمریز غونډال کې تر ټولو لوړ اورغورځوونکی غر په مریخ سیاره کې د الیمپوس غر دی که نوموړي غره د ځمکې پر مخ شتون درلودای؛داریزونا ایالت مساحت یې ټول نیوه.

●●●

که ۶۶ میلیونه کاله شاته راوګرځو دیوې وېروونکې صحنې ننداره به وکړو

د چېکشلوب په نوم د یوه هسکاڼی له ځمکې سره ټکر ۱۴کیلومتره اوږدوالي لري، د مکزیک هېواد یوکاتان ټاپو کې !

دغه دې چېکشلوب هسکاڼی ځواک له ۷ میلیارده اټومي بمونو سره برابروالی لري یواځې په څو دقیقو کې یې کابو ۴۸زره متره مکعبه خاوره د ځمکې په خاوریال بې ځایه کړې .

د دې هسکاڼی ټکر ځمکې د تودخې درجه ۵ برابره ټیټه کړه.

او تر ۱۰۰زره کلونو پورې یې دوام وکړ. دلیل یې دا و چې د ځمکې بادیال (atmosphere) دوړو ، ګردونو او لوګیو پوښلی و ځکه دې لمر وړانګې ځمکې ته نه رسېدې ، او په ټوله ځمکه کې یو په کلونو کلونو ژمی و. دایکوسیستمي ته یې هم بدلون ورکړ یاني داچې۷۵سلنه ژوري حیوانات د ډایناسورانو په ګډون له منځه ولاړل.

●●●

چین په دې وروستیو کې مصنوعي لمر جوړوي:

د ۲۰۱۹ز- کال نومبر په میاشت کې چینایي څېړونکو یو پرمختللی راکتور په ازموینه‌سره مخ پر وړاندې ولاړل د توکامک (EAST) په کارونه یانې د وربخې رسونې په لړ کې وپیژندل شو، یو مصنوعي لمر اټومي هموېلونګ یا هجوشی‌رول ولري اټومي هموېلونګ چې په واقعي ډول سېک یا انرژئ تولید کړي دلمر بڼه غوره کړه، همدا راز چې برېښنایي تودوخه یې ۱۰۰ میلیون سانتیګراډ ته لوړه شوه او اټوم یې په هموېلونګ بدل کړ.

چینایي لوړپوړو څرګنده کړي چې دوی د مصنوعي لمر په جوړونه کې تر دې مهاله بریالي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچین ملي اټومي شرکت (CNNC) مقام په یوه کلنۍ ناسته کې زیاتوي توکامک (M2-LH) د جوړښت لړۍ به ډېر ژر پای ته ورسوي.

دوان رسنیو ته وویل: د مصنوعي لمر پلاسما په عمده ډول الکترونونو او یونونو څخه نېځول شوی دی،د هغه څه پر بنسټ چې(Global Times) مطرح کړی،په چین کې د توکامک ماشین وکولای شول چې تودوخه ۱۰۰ میلیونه سانتیګراډ درجې د پلاسما په هسته او د یون په تودوالي کې۰ ۵ سېلسیوس درجې ته لوړه کړي لاره پیدا کړه، دا یون ده چې انرژۍ او سپک تولیدوي.

دوان زیاتوي توکامک M2-LH چې کولی شي تودوخه ۱۰۰ میلیونه او ۵۰ سېلسیوس درجې ته رسوي د لمر د یون;له دوخې کابو ۷ ځلې تود دی.

نور ډېر څه په لاندې سرچنې په برېښتړ کې ولولۍ!

●●●

که سپوږمۍ د ځمکې لور ته د ځمکې دې راکښوان ځواک کښ کړي له ځمکې سره ټکر نه کوي بلکې د زحل سیارې غوندې کړۍ (حلقه) د ځمکې پر شاوخوا پنځوي .

هغه مهال شوني ده ددې کړۍ سیوری د لمر ترنځې(کسوف)ښکارنده (پدیده) ورڅخه تر بل هر وخت زیاته رامنځته شي ، یا داچې هر ماښام پرې د ځمکې سیوری یانې د سپوږمۍ ترنځه راشي.د لمر او سپوږمۍ ترنځه همدا ډول یوه معمولي ستوروینزه پېښه ده .

●●●

د امریکایي فزیکپوه مېچیو کاکو د غږاوی (Diologe): د یوې هېښوونکې وینا ژباړه:

د ځیرکواو پرمختللو دودیالانو(متمدینو) شتوالی زموږ په اسمانلاره ستورتلیځ Milk way (galaxy)کې شوني ده شتون ولري، د هغوی شتوالی چې ډېر ځیرک دي کېدلی شي تر موږ میلیونونه کاله وړاندې او پرمختللي وي، ښایي هغوی ته نورې په خپلو مېشتوړ استوګنیزو سیارو کې د سپک او انرژۍ زېرمې ور تشي شوې وي ښایي نور د ژوندوړ سیارو د لټون په موخه د پرختللې ټیکنالوژۍ او یا د ستوروینو /هسکوینو(تلسکوپ) د کارونې په لړ کې زموږ سیاره وموميې، ځکه چې د ژوندوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوګنیزه سیاره له واټنونو لیرې ځایه ښرګنده وي، هغه داچې اوبه رنګه بربړي ځنګلونه لري که چیرته هغوی د سل رڼاییز کال(Light year) په واټن سره لیرې وي د ځمکي سل رڼکاله پخوانی انځور به هم همداسي وویني، ددې سپړنې په لړ کې هغوی هڅېږي او د خپلي پرمختللي ټکنالوژی پر مټ کولی شي ځمکي ته راشي .

زموږ به لویه هیله داوي چې هغوی سوله غوښتونکي ویزموږ لپاره به ډېر غوره وي چې سوله ییزې میلمستیا ته یې هرکلی وکړو که چیرته هغوی جنګیالي وي زموږ لپاره به ډېرې بدې اغېزې ولري.

●●●

لومړنی کس چې د سپوږمی پر مخ یې پښه کېښوده« gnortsmrA lieN »و، که وغواړو چې د نوموړي نوم په اوښتي ډول یا برعکس کړو یانې«mrA lien» که له کیڼ لورې ولولو نو«neila rm » نوم ورڅخه جوړېږي چې مانا یې ښاغلی تشیاژواکی(اقای بیګانه یا ښاغلی فضایي مخلوق) راځي.

●●●

ټول ستوري چې تاسې د شپې لخوا وینئ،هغه یواځې په دې وړه زېږه دایره کې شتون لري.

هر ګوره چې دا په پینی کې یو بڅرې هم نه دم. له دې دایرې هاخوا په لغړو سترګو یواځې اندرومیدا ستورټلیځ لیدلی شئ نور هېڅ ځیز د لیدو شونتیا نشته چې ویې وینئ

●●●

که یو ناڅاپه د راکښون ځواک(جاذبې قوه) له منځه ولاړ شي په هسک اسمان کې به ټول ستوري چاودنه وکړي ،ځمکه به هم په بشپړ توګه پر هر لورې وښیندل شي ،موږ به هم له ځمکي څخه پر ساعت زرهاوو کیلو متره چټکوالي سره ناڅرګند لور ته وخوځېږو ان څه چې د ځمکې پرمخ کانې غرونه هر ډول توکي پر یو بل لور ارتاو شي.

●●●

د پینی (Universe)غځېدون(انبساط) دومره پراختیا لري چې د انسان ذهن نشي کولای د هغې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراختیا په اړه حقیقي درک وکړي .

شوني ده انسان ته یې د پراخوالي اندازه د یوه پلن غوړي ،کلیسا یا ونې په بڼه بسنه وکړي ،هېښنه ده خو کله چې ذهن د نوموړې دابعاد او پراختیا په پاره واندي؛ د خپل شعور او څېړنې ځواک له لاسه ورکوي د پینۍ واړه پراختیا او غځېدون په اره بڼه نه دی څرګند شوی ؛چې څومره پراخه ده ، خو ډېری څېړندلې(Research Group) په دې اړوند هڅې کوي تر څو ددې لپاره یو ځواب ومومي.

که تاسي د شپې لخوا هسک ته وګورئ ۱۳.۸ میلیارده رڼاییز کال په واټن سره لېرې د تشیا(کهان-پینۍ) دې شالید(زمینه) ځلا لیدلی شئ ،ځکه دا تر ټولو لېرې ځلا او رڼا شمېرل کېږي چې موږ یې وینو،هېښنه ده چې رڼا د پینۍ(Universe) دې پای ته رسېدو رڼا نه ده .

دا سکالو(موضوع) په پام کې ونیسئ چې دې ټوپنۍ(cosmos) میلیاردونه کاله کېږي دې رڼا په څېر چټک غځېدون (منسبط) کوي.

ترکومه چې تاسې ټاکلي رڼا او برېښنده ځلا وینئ هغه دې ټوپنۍ پوله نه ده ، له دې وړاندې نوره هم پراخه ده، خو موږ ته یې رڼا لا تراوسه نه ده رسېدلې .

یانې داچې ټوپنۍ دومره پراختیا لري چې موږ پکې یو ووړ بڅری هم نه یوو ، د ټوپنۍ د پراختیا او غځېدون په اندول د تشیال پېر (Space time) پربنسټ موږ تراوسه د ځمکې پرمخ یوه ثانیه ژوند هم نه دی کړی. ددې الواک(تیوری) پربنسټ د ډانګلیو(ډایناسورانو) له پېر (دوران)څخه تر اوس د ځمکې منګ(عمر) ۵ دقیقې شوی ده.

فزیکپوه پیټ ادواردز

●●●

لمریز توپانونه ځمکې ته خطر پېښوي:

څېړونکو ۷۰ کاله وړاندې ددې لمریزو توپانونو لپاره د څېړنې په موخه ازمویښتي وسایل وکارول د هاغو څېړنو له کبله یې وکولی شول دا جوته کړي چې دلمریزو توپانونو خطرونه د برېښنایي توکو سره د بېلابېلو اړیکو په لړ کې خطر پېښوي ، برېښنایي شبکو ،سپوږمکیو ، هوایي ترافیکو ، راډیویي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکنالونو،ټلویزیوني، او مخابراتي شبکو لپاره د خطر ګواښ دی.

د لمریزو توپانونو شدیدې نوموني چې په وړاندې پېر کې رامنځه شوي د برېښنا د پرېکېدو لامل شوېپه۱۹۸۹کې کاناډادکبک او په ۲۰۰۳ کال د سویډ په مالمو کې برېښنا دپرېکېدو لامل شوی دی.

اوسمهال څېړونکې په دې اړه ښیي چې لمریز توپانونه شوني ده تر دې هم څواکمن شيترکومه چې یې مېنجنه او اندازه ګیري شوي، د ملګرو ملتونو په مشرۍ د هلنډ د لید پوهنتون څېړني ښیي، کوم کنګلونه چې په ناباوره توګه سره بېل شويد څېړونکو په وینا هغه کنګلونه چې ډېر پنډ ول هم په لرغونپېر کې د لمریزو توپانونو په لړ کې اوبه شوي د له ګرلنډ څخه بهانده راغلي کنګلونه چې بېل شويهم ۱۰۰زره کاله وړاندې پېنځېدلي دي، په دې اړوند ویل شوي چې دېته په ورته ډول لمریز توپانونه په۶۶۰ زېږدیز کال کې هم رامنځته شوي.

د لند پوهنتون د ځمکپوهني استادرېموندماچلر وایي:که یاد لمریز توپانونه په اوسنی پېر کې رامنځته شي کولی شي ددې نوې ټولنې لپاره بدې اغېزې ولري ، دده په وینا نوې څېړنې موږ ته دا ښیي چې څوځلې پېښو دا څرګنده کړه چې لمریز لوی توپانونه پېښ شوي او هم پېښېدونکي دي. د رېموندماچلر په وینا زموږ څېړنو کې د پخوانیو ونو کلني رشد او د کنګلونو په هسته کې لمریزو لویو توپانونو نښې څرګندې دي چې په ۷۷۵ او ۹۹۰ زېږدیز کلونو کې پېښې شوې دي.

لمزیز لوی توپانونه ښایي کم پېښ شي خو د نویو څېړنو پر بنسټ دا پېښې د لمر له مکررو شدیدو فعالیتونو څخه نښان ورکوي ،ددې پېښي د مخنیوي په پار باید د خوندیتوب لارې ولټول شي، د رېموندماچلر په خبره تر اوسه چې درې لمریز لوی توپاونه کشف شوي د ځمکې پر مخ یې بدې اغېزې ښیندلي دي موږ باید دغه پیښه یوه وړه ستونزه ونه ګنو ددې پیښي لپاره باید بشر چمتوالی ونیسي تر څو په برېښنايي توکو پورې اړند ډېر اطلاعات له لاسه ورنه کړي په اړه یې نورې د حل لارې ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستور پوهنې اړوند ځینې لغات

شماره	لغات	معنا
۱	AU, Astronomical Unit	ستوروپنیز یوون واحد نجوم
۲	Phenomena	ښکارنده، پېښه، پدیده
۳	Lithosphere	ډبرپال، لېتوسفییر
۴	Milk way	آسمان لار، شیدو لار
۵	Bow Star	دستورو ټال، ستورټال
۶	Milk way Bow	اسمانلارې ټال
۷	Galaxy Bow	ستورتلیځ ټال،کهکشان ټال
۸	Space	فضا
۹	Galaxy	ستورتلیځ،کهکشان
۱۰	Nebula	لوګیځه ،سحابي
۱۱	Meteoroid	هسکانی، اسماني ډبره
۱۲	Habitable	سکونت،داوسېدو وړ
۱۳	Black hole	تور غار، سیاچاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴	Vacuum	خلا
۱۵	Like earth	ځمکډوله، د ځمکي مشابه
۱۶	Similar to Star	ستوروزمه، متشابه ستاره
۱۷	Similar to moon	سپوږمی وزمه ،شبیه ماه
۱۸	Similar to earth	ځمکوزمه، ځمکډوله شبیه زمین
۱۹	Pleiades cluster	ستوروین وږی، پرېوني
۲۰	Sidereal, Astronomical	ستوروینیز،نجومي
۲۱	Sidreal day	ستوروینیز ورځ، نجومي ورځ
۲۲	Sidereal month	ستوروینیزه میاشت، ماه نجومي
۲۳	Sidereal time	ستوروینیز پېر، نجومي زمان/دوره
۲۴	Sidereal year	ستوروینیز کال، نجومي کال
۲۵	Astronomical unit	ستوروین یوون، دنجوم واحد
۲۶	Galaxy satellite	سپوږمیز ستورتلیځ، کهکشان اقماري
۲۷	Meta galaxy	پنځباندی ستورتلیځ، کهکشان ماورای
۲۸	Pgravitational force	راکښنیز ځواک، جاذبي قوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	Icy object	کنګتوکي ،اجرام يخي، کنګپژی يخمکی
۳۰	Constellation	ستوروينتوکی، ستوروينپژی،صورت فلکي
۳۱	Super nova	ستورينه لوګيځه/درنه وربځ، ابرنواختر
۳۲	Super cluster	شهتليځ / ستوروين ورږی ، لوی کهکشان

پــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

(1) www.facebook.com/ستور پوهنه

(2) www.nasa.gov

(3) www.google.com/درخت دانش

(4) د لسم ټولګي جغرافيه

(5) moc.yliadecneics

(6)

nus-laicifitra-na-ngised-srehcraeser-esenihc/moc.trelaecneics.www//:sptth

noisuf-raelcun-scimim-taht-

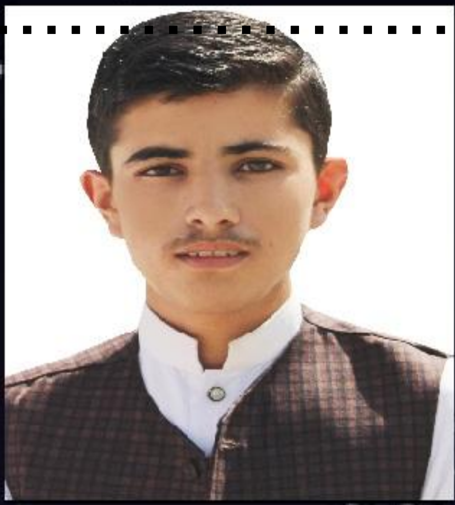

ژوند لیک

نعمت الله بریال د خوست ولایت په مرکز کې زېږېدلی دی، په اصل کې د خوست ولایت په موسی خیلو ولسوالۍ پورې مربوط دی. خپلې لومړنۍ زده کړه یې د غرغښت عالي او مرکزي لیسه کې پیل کړې. اوس مهال د غرغښت عالي او مرکزي لیسې په یوولسم ټولګي کې زده کړې کوي. نوموړی د ښه استعداد په لرلو سره د ښوونځي تر څنګ په نورو برخو کې هم ډېرې لاسته راوړنې لري.

په انګلیسي ژبه هم برلاسی دی، او په دې برخه کې دوه تصدیق نامې د خوست نوموتو تعلیمي مرکزونو څخه لري. او ددې تر څنګ په کمپیوټر هم تر یوه حده برلاسی دی او په دې برخه کې هم سندونه لري. د لمریز نظام پوهه دده لومړنی اثر دی، چې په بریښنایي ډول خپور شو. او په دې برخه کې د نورو کتابونو د خپورولو اراده هم لري.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library